

АКСІОЛОГІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті розкриті особливості інтеграційних процесів у світовому освітньому просторі, що вимагають від сучасної системи вищої освіти озброїти її випускників комплексом синтезованих знань про найяскравіші культурні традиції інших народів світу з метою впровадження набутих людством цінностей, використання педагогічного досвіду в різних формах педагогічної практики, зокрема у вокально-виконавській практичній діяльності у процесі підготовки магістрантів-вокалістів.

Унікальність процесу обміну культурними надбаннями кожного соціуму стає закономірністю демократичних відносин міжнародного рівня, що дає можливість інтегрувати в єдиний культурно-освітній простір, обмінюватись цінними знаннями в різних галузях науки, освіти, мистецтва, що стає додатковим соціально-економічним ресурсом та фактором нарощування духовного потенціалу суспільства, стратегічною основою розвитку високоосвіченої особистості майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: вокальна підготовка, аксіологічний підхід, магістри-вокалісти, аксіологізація процесу вокальної підготовки, мистецькі цінності, саморозвиток, самовдосконалення.

Вітчизняна вища школа має значні здобутки в галузі підготовки майбутніх фахівців до діяльності у музично-педагогічній сфері (Е.Абдуллін, Л. Арчажникова, С. Горбенко, О.Єременко, А.Козир, О. Михайличенко, Г.Ніколаї, О. Олексюк, О. Отич, В.Орлов, Г. Падалка, Г. Побережна, Є.Проворова, О. Ростовський, О.Рудницька, Т. Танько, О. Хижна, В.Шульгіна, О. Щолокова та ін.).

Аналіз філософської, психолого-педагогічної, методологічної та методичної літератури з досліджуваної теми, а також вивчення практичного досвіду організації навчального процесу на різних рівнях підготовки майбутніх фахівців дозволяє зробити висновок, що у численних і вагомих за теоретичними й прикладними результатами надбаннях педагогічної науки залишаються поза увагою проблеми комплексного дослідження теорії та практики вокальної підготовки магістрів з урахуванням ціннісного змісту творів вокально-виконавського репертуару магістранта-вокаліста, поєднання надбання студентами-магістрами наукового та творчого досвіду, на основі аксіологічного підходу.

Особливої унікальності набуває вокальна підготовка магістрів, та можливість вивчення репертуару, який започаткує нову еру у вокальній педагогіці мистецьких факультетів педагогічних університетів України. Зокрема, у процесі орієнтування студентів – майбутніх учителів музики, до вивчення вокальних творів та підготовку до випускного іспиту: магістерського концерту, написання магістерського дослідження наближеного до ціннісного контексту вокально-виконавського проекту (орієнтація на аксіологізацію вокально-виконавської практики підтриманої науково-дослідною роботою близькою до тематики магістерського дослідження: «Вокально-мистецькі цінності», «Мистецтво співу без кордонів», «Мова музики – мова міжнародного спілкування» тощо.

Найбільш вичерпним дослідженням ХХ століття в царині аксіології вважають роботу американського філософа Р.Перрі («Сучасні філософські тенденції»). Вчений визначав аксіологію, як систему знань, в якій об'єдналися етика, естетика, політика, юриспруденція, економіка, філософія і релігія. На думку Р.Б.Перрі, теорія цінностей допоможе людині пізнати закони природи і себе, як частину природи через свої найбільш значущі цілі, прагнення. Особливу увагу Р.Перрі приділяв духовним цінностям, закликав створити цивілізацію, побудовану на єдиній загальнолюдській культурі: освіту для всіх, справедливий розподіл соціальних благ, творчість в різних сферах, особиста свобода і насолода красою тощо.

Філософія освіти, звертаючись до аксіологічної проблематики, спирається на ті загальні теоретико-методологічні підходи, що вироблені в аксіології як філософській теорії

цінностей М.Вебера, А.Вебера, В.Віндельбанда, М.Гартмана, Г.Рікєрта, В.Дільтея, Р.Кронера, Е.Кассіра, Е.Гусерля, Г.Зіммеля, А.Швейцера, О.Шпеглера, А.Тойнбі, К.Ясперса та ін.

Філософсько-педагогічна гілка аксіології ґрунтується на розумінні питань про природу цінностей, сполучення об'єктивного і суб'єктивного в них, взаємозв'язок цінностей із соціальними і культурними чинниками, відкриває особливі механізми їх виникнення і функціонування, у співвідношенні з парадигмальними аксіологічними законами та принципами.

Культурологічна гілка дослідження даної проблематики яскраво представлена у розробках вчених, як М.Бахтін, М.Бердяєв, М.Данилевський, Л.Красавін, О.Лосєв, Д.Мережковський, П.Сорокін, П.Флоренський, С.Франк та ін., які стали чинними орієнтирами для подальших наукових пошуків та розробок наступного покоління науковців, як А.Арнольд, В.Бичков, П.Гуревич, І.Кондаков, Е.Ільєнков, Ю.Осокін, А.Патрушов та ін.

Вітчизняна наукова думка яскраво представлена у розробках відомих українських педагогів і вчених, як М.Драгоманов, А.Макаренко, І.Огієнко, О.Потебня, С.Русова, Г.Сковорода, В.Сухомлинський, І.Франко, Л.Українка, К.Ушинський та інші дослідники. На сучасному етапі розробка аксіологічної проблематики здійснюється В.Андрущенко, Т.Андрущенко, В.Бехом, І.Бехом, М.Бровком, Л.Губерським, С.Гончаренком, І.Зязюном, С.Клепком, В.Кременем, В.Кущерцем, М.Култаєвою, Л.Левчук, М.Михальченком, І.Надольним, В.Огнев'юком, І.Предборською, І.Радіоною, І.Степаненко, Н.Ткачовою та ін.

Метою статті є висвітлення важливих чинників аксіологізації процесу вокальної підготовки магістрів факультетів мистецтв педагогічних університетів – де особливого значення надається таким чинникам які є визначальними факторами успішності, а саме, ракурс саморозвитку, самовдосконалення майбутнього вчителя музики – векторне спрямування у набутті фахової компетентності.

Недостатність наукової розробки і потреби сучасної педагогічної практики зумовлюють доцільність теоретичного обґрунтування якісно нових можливостей у змісті й організаційно-методичному забезпеченні процесу вокального навчання та науково-дослідної роботи в магістратурі музично-педагогічного профілю, опираючись на аксіологічний підхід, як векторний магістральний напрямок, цілеспрямованого вокально-виконавського розвитку магістрантів-вокалістів, та ціннісного, близького за змістом до магістерського концерту, магістерського дослідження, що забезпечить комплексний підхід у підготовці компетентного, висококласного фахівця, майбутнього вчителя музики новітнього формату. Базисною основою дослідження є роботи науковців у сфері мистецької освіти (Е.Абдулін, О.Єременко, А. Козир, Е.Кучменко, Г.Падалка, Г.Побережна, О.Ростовський, О.Рудницька, В.Шульгіна, О.Щолокова та ін.); методики вокального навчання (В.Антонюк, Н.Гребенюк, Л.Дмитрієв, Ю.Юцевич та ін.); специфіки співацької діяльності вчителя зі школярами (Л.Василенко, В.Смельянов, О.Комісаров, К.Матвєєва, А.Менабені, Д.Огороднов та ін.).

Натомість перспективи нового бачення процесу підготовки магістрів-вокалістів, зокрема, написання магістерського дослідження близького за змістом до вокально-виконавського проекту, магістерського концерту, не підтримана у достатній мірі науковою увагою та потребує додаткового пояснення саме з точки зору на проблему під аксіологічним кутом зору. Слід підкреслити актуальність педагогічної аксіології, яка загострює увагу на проблемі ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики. Професія педагога постійно вимагає вдосконалення, підвищення якості підготовки, зокрема, спрямованої на посилення емоційної складової професії, розвиток емпатії, спрямованості на іншу людину тощо. Тому, не випадкові звернення вчених до питання розвитку духовного спілкування педагога, орієнтованого на цінність іншої людини, передачу моральних цінностей, становлення комунікативної культури тощо.

Аксіологічний (ціннісний) підхід почав застосовуватись в науковому колі гуманітарного циклу: психології, етики, естетики, культурології, соціології, медицині. Нового значення в цих дисциплінах набуває феномен людського життя, з цього приводу Ж.-П. Сартр (1905-1980) вважав, що життя не має апіорного смислу. Поки ви не живете своїм

життям, воно нічого з себе не являє, ви самі повинні надати йому сенс, а цінність, ніщо інше, як визначений вами сенс. Сенс людського життя – його самоцінність. На шляху інтелектуального й морального проникнення у своє внутрішнє «Я», у світ наукових знань і цінностей стало можливим самовдосконалення особистості, досягнення «чесноти і благого життя» (Сократ). Ключовим, згідно розгортання історії філософської думки, цінність з часом стає предметом вивчення широкого кола гуманітарних наук, які намагаються ввести її до предметного поля пізнання.

Як самостійна філософська дисципліна аксіологія сформувалась лише у кінці XIX століття, допомагаючи вирішити найбільш складні філософські питання, що виникають у сфері відношення до світу речей, явищ, з якими людина постійно взаємодіє. Судження про цінності вперше висловив І. Кант, філософськи осмислюючи моральні проблеми життя людини, вважав, що цінність не піддається науковому дослідженню, так як вона не має власного буття, свідомість – носій цінностей у поєднанні з дією відбувається перетворення їх у бажане. Тому цінності, по Канту, маючи своїх носіїв (речі, предмети, явища), стають бажаним людині фактором в його житті. Цінність не стільки досягається в інтелектуальному акті пізнання, скільки наділяється особливим смислом в емоційно-чуттєвому сприйнятті. Як і істина, не будучи властивістю матерії, цінність – виражає відношення до матеріальної реальності, носить конкретно-історичний характер, відповідає певному етапу розвитку суспільства, відображається в інтересах і потребах різних (демографічних) груп (вікова та гендерна відмінність) класового, професійного, релігійного характеру тощо.

Відображаючи реальний зв'язок зі світом природних та соціальних явищ, через цінності виявляється відношення до тих чи інших явищ та виявляється їх соціальна значимість, відображається органічний зв'язок дійсних потреб та інтересів особистості з внутрішніми цілями, ідеями, ідеалами.

Суттєва відмінність цінностей полягає у тому, що вони мають відкриватися для людини, як фактор, що спонукає, стимулює творчі пориви, бажання створювати нові цінності, які є вираження внутрішнього стану людини. Невичерпний світ цінностей, ніби самостійно діюча структура особистісного буття утворює аксіосферу, у якій мають місце різноманітні «мікросфери», неповторні й унікальні, в своєму бажанні й устремлінні зробити Великий світ Кращим. Своєрідною «малою» сферою у процесі вокальної підготовки магістрів є утворення виконавського та наукового, творчого та інтелектуального у врівноваженому, органічному поєднанні.

Педагогічна аксіологія – це наука про цінності освіти, в яких представлена система знань, принципів, норм, канонів, ідеалів, які регулюють взаємодію в освітній сфері і формують компонент стосунків в структурі особистості. Основи педагогічної аксіології, духовність у контексті завдань сучасного культурно-освітнього простору розкривається у працях С.Анісімова, Н.Асташова, І. Бежа, О. Вишневецького, О. Здравомислова, І.Зязюна, В. Ігнатової, І. Матюши, О. Сухомлинської, Г. Шевченко; психологічним аспектам духовності присвячені дослідження – М.Боришевського, О. Зеліченка, Н. Коваль, В. Москальця, Є. Помуткіна та ін.

Ціннісне бачення педагогічних явищ та істотно позначається на переосмисленні основних позицій фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін.

Майбутній вчитель музики, покликаний якого є навчання дітей, перш за все, має усвідомити духовну сутність художньої картини світу, що відтворюють різноманітні види мистецтва. Музика і хореографія, поезія і література, живопис і графіка, архітектура і скульптура та інші різновиди мистецтва сформувалися окремими галузями з притаманними лише їм характерними специфічними рисами художніх образів та засобами відображення дійсності.

Пізнання вокального мистецтва відкриває безмежний світ духовних цінностей, накопичений людством упродовж багатьох віків. Істина, Добро, Краса як вища духовна цінність знаходять вираження у високохудожній вокальних творах. Вокальне мистецтво, як суспільно-культурний феномен, є ініціацією у світ духовних цінностей і унікальним засобом залучення молоді до глибинного духовного надбання багатьох поколінь, формування

внутрішнього світу особистості, забезпечення широких можливостей самовизначення, вибору моделі поведінки, системи цінностей, формування естетичних потреб та ідеалів, індивідуального гуманістичного ставлення до навколишнього світу і до себе у цьому світі.

Підготовка магістрів-вокалістів передбачає різноманітні напрямки: це вивчення культурного надбання у сфері вокального мистецтва, що охоплюють як теоретичні дисципліни, так і практичну підготовку вокально-виконавського напрямку та написання магістерського дослідження. Однак, кожен із цих напрямків дещо розрізнені, на сьогодні немає практики комплексного вирішення проблеми фахової підготовки на рівні магістра, з урахування попереднього досвіду музично-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музики. Тобто, втрачається зв'язок з попереднім набутим практичним досвідом, який не бажано нівелювати.

З урахуванням вищезазначених думок реалізація аксіологічного підходу передбачає використання технології навчання, яка апелює до раціонального мислення магістрів-вокалістів: створення педагогічних умов для активізації аналітичної діяльності магістрів-вокалістів, що спрямовує їх до комплексного вирішення навчально-творчих завдань.

Така специфічна особливість активізації свідомості магістрів-вокалістів забезпечується унікальною можливістю діалогічного спілкування з художніми образами обраних творів майбутнього вокально-виконавського проекту. Так як художній твір відтворює дійсність і оцінює зображуване, передаючи цінності буття, спонукає реципієнта до осмислення і ціннісного переживання. О.Рудницька з цього приводу висловлювала думку, що творча глибина мистецьких творів криється у здатності осмислювати людський досвід на такому рівні, на якому він одночасно виявляється і як універсальна загальність, і як неповторна індивідуальність, завдяки чому стає можливим залучити до світу художньої реальності кожну людину. Загальновідомо, що причетність до загальнолюдського впливає на вироблення власної життєвої позиції, допомагає усвідомити моральні зв'язки і цінності з іншими людьми і людством у цілому.

Акценти педагогічного спрямування попередньої підготовки майбутнього вчителя музики, який обрав для себе шлях удосконалення у вокальній магістратурі, проявляється у поєднанні тематики магістерського дослідження та вокально-виконавського концерту магістра-вокаліста, який усвідомлено обирає ціннісний тезаурус – пріоритетним напрямком. Апробація подібних проектів, носить епізодичний характер, проте реальна практика підтверджує, що у подальшій професійній діяльності надбання, отримані магістром-вокалістом, можуть запустити механізм акмеологічного розгортання у подальшому саморозвитку. Де початковою фазою є період навчання у вокальній магістратурі, а подальший саморозвиток і самовдосконалення упродовж життя виступає, як усвідомлена потреба у досягненні найвищого рівня майстерності [6].

З огляду на сучасні освітні тенденції, аксіологічний контекст фахової підготовки магістрів-вокалістів має особистісно-індивідуальні орієнтири. Окрім того, що мистецтво залучає особистість до системи естетичних цінностей і захоплює її до переживання й усвідомлення цих цінностей. Так, як вивчення мистецтва формує індивідуальне ставлення до навколишнього світу, почуття краси художнього оточення тощо. То, результатом актуалізованого включення у середовище нового функціонування і спілкування, в якому минуле і сучасне «чують» один-одного [1, 112].

Ми не можемо обійти увагою естетичне переживання, яке проявляється у вокальному творі, стає особистим переживання і ставленням реципієнта завдяки особливому механізму взаємодії суб'єкта (який сприймає) з об'єктом (вокальним твором). Вплив художніх образів, безпосередні почуття що виникають у процесі вокального виконання переходять в естетичні уявлення суб'єкта: як ціннісний акт осягнення світу, самопізнання, усвідомлення власної вокально-виконавської неповторності, індивідуальності.

Так, фахова підготовка майбутнього вчителя музики, що обрав для себе шлях самовдосконалення у вокальній магістратурі, підпорядковується смислотворчій функції мистецької освіти – духовного збагачення, гармонізації внутрішнього життя, заглиблення до таємниць духовної творчості, до усвідомлення сенсу буття. Активність магістрів-вокалістів

– уже включений фактор особистісного саморозвитку, адже вони пройшли професійний відбір, та завдяки власним вокальним здібностям, умінням та навичкам, та першим науковим спробам, завдяки публікаціям у рамках роботи наукового студентського товариства, вибороли право продовжити вокальне самовдосконалення у вокальній магістратурі, мають стійке прагнення довести розвиток своєї особистості до образу ідеального «Я», пізнати та проконтролювати себе.

Інтерес до особистісного самовдосконалення магістра-вокаліста виникає тоді, коли спрямованість на власний саморозвиток стає необхідною життєвою потребою особистості у взаємозв'язку взаємопов'язаних і взаємозалежних процесів: самовиховання як цілеспрямованої активної діяльності; формування і вдосконалення у себе професійних вокально-виконавських та педагогічно-дослідницьких якостей, та самоосвіти як цілеспрямованої роботи щодо розширення і поглиблення своїх знань, удосконалення та набуття відповідних навичок та умінь.

Процес самовдосконалення магістрів-вокалістів має соціальну природу, адже виникає в результаті активної взаємодії з навколишнім середовищем і забезпечує нову сходинку в розвитку особистості майбутнього вчителя музики – вокаліста-виконавця. Самовдосконалення у процесі навчання у вокальній магістратурі слід розглядати як цілеспрямовану діяльність майбутнього вчителя музики щодо вокально-виконавського особистісного саморозвитку. Така діяльність повинна: 1) спонукати до активності, виявлення ініціативи та творчості; 2) включати вчителя в ситуацію, що наштовхує на пошук, ставить його перед необхідністю вирішення «надскладних» педагогічних завдань (педагогічна та вокально-виконавська складові); 3) сприяти задоволенню суспільно обумовлених потреб особистості (два вектори розвитку у поєднанні); 4) дозволяти досягнути бажаного результату (реальна постановка цілей та їх досягнення) [3, 43-44]. Окрім того, діяльнісна функція у процесі вокальної підготовки майбутнього вчителя музики у процесі навчання у магістратурі вкладається у формат власної активної діяльності, бажанні і власним зусиллям, наприклад у самостійній роботі над собою, аналітичній сфері самовдосконалення.

На думку О. Леонтєва самовдосконалення – цілеспрямована діяльність людини щодо зміни особистості, вищий рівень самозмін. Але не будь-яка діяльність, що сприяє зміні особистості є самовдосконаленням оскільки діяльність не завжди спрямована на самовдосконалення, оскільки не завжди має виховний характер [9, 211].

Самовдосконалення далеко не завжди має системний характер і здійснюється за заздалегідь встановленим планом, характер самовдосконалення залежить деякою мірою і від специфіки завдань та носить синергетичний характер (не лінійності розвитку). В особливій мірі це відноситься до творчого розвитку особистості, а так, як і вокально-виконавський і педагогічний процес – творчі, то на перший план у процесі підготовки майбутнього вчителя музики, що самовдосконалюється у процесі навчання у вокальній магістратурі ми маємо справу з нерівномірним розвитком, який у певній мірі залежить від особистісних вольових проявах, «адже вони перетворюють мислення особистості у вчинкове, дієве, емоційно-вольове. А це – шлях до розвитку активної, творчої особистості» [4]. Розвиток, як саморух не знімає завдань педагогічного керування процесом самовдосконалення та саморозвитку магістрів-вокалістів, завдяки індивідуальному підходу і творчому ставленню дозволяє педагогу-вокалісту створити зовнішні та внутрішні умови для саморозвитку студента. Вирішення означеної проблеми значною мірою обумовлене наявністю у майбутніх вчителів музики внутрішньої мотивації до постійного свідомого самовдосконалення, удосконалення професійно-особистісних якостей, а відповідно потреби у самовдосконаленні, зокрема й у процесі навчання у вокальній магістратурі факультетів мистецтв, педагогічних університетів.

У висновках доцільно зазначити, що однією з найважливіших умов успішності діяльності – професійного устремління висококласного фахівця є прагнення до постійного особистісного самовдосконалення, протягом усієї педагогічної діяльності, готовності майбутнього вчителя до постійної самоосвітньої роботи, самовиховання, саморозвитку та самовдосконалення. Педагогічний процес, завдяки аксіологічному та індивідуальному підходу

і творчому ставленню дозволяє створити зовнішні та внутрішні умови для саморозвитку студента, зокрема у процесі навчання у вокальній магістратурі факультетів мистецтв – виступає ціннісним вектором у спрямуванні на саморозвиток та самовдосконалення – ключові фактори, де аксіологічні чинники додають у процес навчання магістрів-вокалістів досягнення ними найвищого смислу свого вибору, векторного спрямування та усвідомлено-ціннісного відбору, як діяльності так і інструментарію професійної самореалізації у подвійно-ціннісному змісті –вчителя музики й вокаліста-виконавця.

Література

1. Аксенова Г. И. Формирование субъектной позиции учителя в процессе профессиональной подготовки [Текст] : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Галина Ивановна Аксенова. – М., 1998. – 448 с.
2. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях [Текст]: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анцыферова// Психол. журн. – 1994. – Т. 15, № 1. – С. 3–18.
3. Беляева Н. А. О роли субъективного фактора в формировании интереса к профессии учителя / Н. А. Беляева // Формирование духовных потребностей учащейся молодежи / Вопросы формирования духовной культуры студентов пединституты // Сборник статей. – Новосибирск, 1976. – С. 8-65.
4. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: Теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.
5. Деркач А. А. Акмеологическая культура личности [Текст]: содержание, закономерности, механизмы развития / А. А. Деркач, Е. В. Селезнева. – М.: изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2006. – 496 с. – (Серия «Библиотека психолога»).
6. Єременко О.В. Формування уваги магістрів мистецтва і процесі музично-фахового навчання// О.В.Єременко. // Теорія і методика мистецької освіти – Серія 14. – Вип. 9 (14) – К. 2010. –С.43–46.
7. Костенко М. А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / М. А. Костенко; Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2004. – 20 с.
8. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко. –К.: Рад.школа, 1989. –608 с.
9. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М.: МГУ, 1972. – 565 с.
10. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. – М.: Педагогика, 1997. – 304 с.

Zhiginas T.V. Aksiologizatsiya process of vocal preparation of masters of faculties of arts of pedagogical universities

The article reveals the features of integration processes in the world educational space that require the modern system of higher education to equip its graduates with a complex of synthesized knowledge about the brightest cultural traditions of other nations of the world with the aim of introducing the values acquired by humanity, using pedagogical experience in various forms of pedagogical practice, in particular in vocal-performing practical activity in the process of preparation of undergraduates-vocalists.

The uniqueness of the process of exchanging the cultural achievements of each society becomes a regularity of democratic relations at the international level, which makes it possible to integrate into a single cultural and educational space, to exchange valuable knowledge in various fields of science, education, art, which becomes an additional social and economic resource and a factor in building up the society's spiritual potential, strategic basis for the development of the highly educated personality of the future music teacher.

Keywords: *vocal preparation, axiological approach, master vocalists, axiologization of the vocal preparation process, artistic values, self-development, self-improvement.*